

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Antwoord aan Zonnenberg

Baehr, P.R.

Citation

Baehr, P. R. (1968). Antwoord aan Zonnenberg. *Acta Politica*, 3: 1967/1968(4), 336-339. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3451043>

Version: Publisher's Version

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3451043>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

(7) Als slotconclusie wekken wij alle personen en instellingen die zulks zou kunnen aangaan of die hiervoor belangstelling hebben op om terzake tot samenwerking te komen, onverschillig of men tot dusver 'zuiver' of 'doelgericht' denkt.

ANTWOORD AAN ZONNENBERG

door P. R. Baehr

Lezing van het stuk van Dr. Zonnenberg maakt wel duidelijk dat hij en ik verschillend denken over de mogelijkheid en wenselijkheid om de leer der internationale betrekkingen als 'zuivere' wetenschap te beoefenen. Het meningsverschil is in laatste instantie terug te voeren op het *doel* dat men zich wenst te stellen bij wetenschapsbeoefening. Het gaat mij daarbij in de eerste plaats om het verkrijgen van kennis over een bepaalde sector van de werkelijkheid. De wetenschapsbeoefenaar tracht daarbij, zoals A. D. de Groot het formuleert, 'de verschijnselen die zich door ervaringsprocessen aan hem voordoen, systematisch te *beschrijven*, te *ordenen*, te *registreren*, te *begrijpen*, te *verklaren*; daarbij is hij er in het bijzonder op gericht nieuwe verschijnselen te kunnen *voorspellen*, om ten slotte via die voorspelbaarheid de sector in kwestie te beheersen, c.q. de verschijnselen te kunnen beïnvloeden'. Even verder zegt hij: '... er wordt niet naar persoonlijke "ervaring" aan de werkelijkheid, maar uitsluitend naar *expliciete* overdraagbare "kennis" gestreefd.'¹

In de in mijn openbare les naar voren gebrachte opvatting van het vak heb ik mij uitdrukkelijk willen 'beperken' tot het beschrijven, ordenen, registreren, begrijpen, verklaren en voorspellen, zonder daar nog eens het 'beïnvloeden' aan toe te willen voegen. Als men bereid is de genoemde serie taken als doelstelling van wetenschappelijk onderzoek te aanvaarden, dan is het niet meer zo moeilijk in te zien wat een 'small step in the right direction' is of wat er bedoeld wordt met het werpen van 'the maximum of light on its subject'. Met beide formuleringen wordt bedoeld op handelingen die erop gericht zijn de genoemde doelstellingen naderbij te brengen.

Het gaat in deze gevallen steeds om (in Brecht's termen) 'intersubjectively transmissible knowledge', via wetenschappelijke methoden verkregen kennis die door de ene onderzoeker op de volgende kan worden

¹ A. D. de Groot, *Methodologie: Grondslagen van onderzoek en denken in de gedragswetenschappen*, Den Haag 1961, p. 19.

overgebracht, waarbij de persoonlijke geaardheid van de betrokken onderzoekers geen enkele rol speelt; zij moeten slechts in staat zijn met elkaar te kunnen communiceren.² Het verzamelen en doorgeven van de kennis is op zich 'waardevrij'. De *keus* wat men daarna met die kennis wil doen is persoonlijk en subjectief. Myrdal heeft stellig gelijk als hij zegt dat 'interests can never be purely scientific'. De reden waarom men zich met een bepaalde tak van wetenschap gaat bezighouden of een bepaald probleem gaat onderzoeken is sterk persoonlijk bepaald en hangt vaak af van zeer toevallige omstandigheden. Men dient zich dan ook als sociaal-wetenschappelijk onderzoeker ter dege rekenschap te geven van de aard van de eigen vooroordelen en deze zoveel mogelijk uit te schakelen bij het verrichten van het onderzoek. Ik geef toe dat dit niet altijd even gemakkelijk zal zijn, maar men dient er bij het onderzoek naar te streven, wil men inderdaad 'intersubjectively transmissible knowledge' vergaren. In deze zin acht ik een 'disinterested social science' wel degelijk mogelijk.

Persoonlijk zou ik het wetenschappelijk werk graag willen beperken tot het lessen van de dorst naar kennis, in casu de vergroting van het inzicht in het functioneren van de internationale maatschappij. Het verbeteren van de internationale situatie op grond van vooraf gestelde buitenwetenschappelijke normen is m.i. meer een taak van de politiek dan van de wetenschap. Als men zich rekent tot de maatschappelijk geëngageerden (en dat doe ik uitdrukkelijk, in tegenstelling tot wat Dr. Zonnenberg schijnt te suggereren) doet men goed hieraan langs *politieke* weg uiting te geven. Ik beweer hiermee niet dat het per se onwetenschappelijk zou zijn een buitenwetenschappelijke norm als uitgangspunt te nemen en vandaar uit met behulp van wetenschappelijke methoden verder te werken. Zulks wordt bijv. door de meeste zgn. 'polemologen' gedaan. Niet alleen ontstaat dan echter het gevaar, waarop ik in mijn openbare les heb gewezen, van de vermenging van politiek en wetenschap, maar ook beperkt men zich m.i. al te zeer door uitdrukkelijk het voorkomen van (nucleaire) oorlogen als doel van het wetenschappelijk onderzoek te zien. De beperkte doelstelling maakt dat andere, belangrijke aspecten van het functioneren van de internationale maatschappij buiten het onderzoek vallen.

Het gevaar van vermenging van wetenschap en politiek openbaart zich het duidelijkst als men, zoals mevrouw Van der Molen in het door Zonnenberg geciteerde stuk, stelt dat de wetenschap der internationale betrekkingen richtlijnen moet geven 'volgens welke de internationale verhoudingen zich behoren te ontwikkelen met inachtneming van de eisen die de huidige wereldsituatie stelt'. In mijn conceptie van de leer

² Arnold Brecht, *Political Theory: The Foundations of Twentieth-Century Political Thought*, Princeton N.J. 1959, p. 114.

der internationale betrekkingen valt deze taak uitdrukkelijk buiten de wetenschap, die zich zal moeten beperken tot het aangeven van de mogelijke alternatieven. Het maken van een keuze is niet haar taak. Nog sterker dan bij het *onderzoek* doet het verschil van opvatting tussen Zonnenberg en ondergetekende zich voor bij het *onderwijs*. Het is m.i. juist *niet* de taak van universitaire docenten de studenten met hun persoonlijke opvattingen over de oplossing van de wereldproblemen te indoctrineren. Reeds Max Weber, die zich persoonlijk steeds duidelijk geëngageerd toonde ten aanzien van de sociale en politieke problemen van zijn tijd, wilde deze meningen uitdrukkelijk buiten de collegezaal houden:

'Wenn man in einer Volksversammlung über Demokratie spricht, so macht man aus seiner persönlichen Stellungnahme kein Hehl: gerade das: deutlich erkennbar Partei zu nehmen, ist da die verdammte Pflicht und Schuldigkeit. . . . In einer Vorlesung oder im Hörsaal dagegen wäre es Frevel, das Wort in dieser Art zu gebrauchen. Da wird man, wenn etwa von "Demokratie" die Rede ist, deren verschiedene Formen vornehmen, die analysieren in der Art, wie sie funktionieren, feststellen, welche einzelne Folgen für die Lebensverhältnisse die eine oder andere hat, dann die anderen nicht demokratischen Formen der politischen Ordnung ihnen gegenüberstellen und versuchen, so weit zu gelangen, dass der Hörer in der Lage ist, den Punkt zu finden von dem aus er von seinen letzten Idealen aus Stellung dazu nehmen kann. Aber der echte Lehrer wird sich sehr hüten, vom Katheder herunter ihm irgendeine Stellungnahme, sei es ausdrücklich, sei es durch Suggestion — denn das ist natürlich die illoyalste Art, wenn man "Tatsachen sprechen lässt" — aufzudrängen.'

Juist in de sociale wetenschappen en met name in de politicologie is de verleiding groot voor een docent, politiek in plaats van politicologie te bedrijven. Als norm zou ik willen stellen dat een docent die aan deze verleiding toegeeft zowel zijn vak als de effectiviteit van het door hem gegeven onderwijs schaadt. In plaats van aan de studenten een zienswijze op te dringen, moet hij hun de mogelijkheid bieden zich een eigen oordeel te vormen. Daarmee kan heel goed in overeenstemming met de voorschriften van de Wet op het Wetenschappelijk Onderwijs het 'maatschappelijk verantwoordelijkheidsbesef' bevorderd worden, terwijl ik dit soort onderwijs inderdaad graag het epitheton 'optimaal nuttig' zou willen toekennen. Ik ga er dan namelijk van uit dat de maatschappij er belang bij heeft dat het zelfstandig denken bij de studenten gestimuleerd wordt. En dan ben ik het geheel eens met Zonnenberg dat de

³ Max Weber, *Gesammelte Aufsätze zur Wissenschaftslehre*, Tübingen 1922, p. 543; zie ook Brecht, p. 229.

wetenschap niet onverschillig mag staan tegenover de noden der maatschappij.

Het gaat bij al deze dingen m.i. niet om 'gelijk' of 'ongelijk' hebben. Zonnenberg stelt het niet geheel juist als hij zich bijv. afvraagt wie er 'gelijk' heeft: mevrouw Van Molen die voor een doelgerichte vorm van wetenschappelijk onderzoek opteert of Marchant die dat niet doet. Er is hier alleen sprake van twee zeer verschillende opvattingen over de aard en opzet van wetenschappelijk onderwijs en onderzoek. Beide benaderingen kunnen heel goed naast elkaar bestaan. Het hangt van de persoonlijke instelling van de onderzoeker af aan welke benadering hij de voorkeur geeft. Ik zie niet in wat er voor bezwaar tegen is deze twee denkrichtingen naast elkaar voort te laten bestaan. Dat moet Dr. Zonnenberg mij dan maar eens uitleggen.

Gezien deze opvatting zal het geen verbazing wekken dat ik uitermate weinig voel voor de door Zonnenberg in zijn conclusie ad (4) voorgestelde internationale conferentie die zou moeten uitmaken aan welke vorm van wetenschapsbeoefening op het onderhavige terrein in het huidige tijdvak overwicht zou moeten worden toegekend. In de eerste plaats is Zonnenberg er zelf nog niet helemaal uit wat precies onder 'overwicht' zou moeten worden verstaan, aangezien hij die conferentie zelf 'in fair geleide intellectuele strijd' zou willen laten uitmaken'. . . hoe dit overwicht tot uiting dient te komen'. In de tweede plaats acht ik het principieel onjuist wetenschapsbeoefenaars op een dergelijke wijze in een keurslijf te dwingen. Ik meen dan ook, in tegenstelling tot Zonnenberg, dat *niets* er voor pleit de genoemde controverse'. . . spoedig hier te lande tot een beslissing te brengen, waarin de juiste plaatsbepaling, verhoudingen enz. . . zo goed mogelijk en voor langere termijn zullen zijn uitgestippeld'. Als criterium heb ik daarbij genoeg aan de 'goede wetenschapsbeoefening', die, naar ik maar aanneem, tevens 'de zo juist mogelijke behartiging van de belangen van het Nederlandse volk en tevens ook van de overige volken waaruit de mensheid bestaat' — whatever they may be — insluit.